

Homenatge al nostre mestre Robert Lafont. La seva contribució a la sociolingüística

A tribute to professor Robert Lafont and his contribution to sociolinguistics

Gentil PUIG I MORENO
Societat Catalana de Sociolingüística

INTRODUCCIÓ

A l'inici dels anys setanta, a les primeres universitats catalanes d'estiu de Prada de Conflent, com en trobades a Nimes i a Barcelona, Robert Lafont ha estat per a mi no només un mestre sinó també, i sobretot, un amic i un exemple d'intel·lectual compromès amb el seu poble, Occitània, però també especialment solidari amb la lluita per la democràcia i la llibertat del poble de Catalunya, durant i després de la dictadura franquista. Sempre que ens vèiem, parlàvem de les dues coses, d'Occitània i de Catalunya, i la seva manera de parlar-ne era entusiasta, afectiva, fraternal, activa, solidària i militant. Unes qualitats humanes que al llarg de la seva vida no ha abandonat mai.

D'ençà de l'any 1975 va dirigir la meua tesi de doctorat de lingüística romànica defensada a la Universitat de Montpeller III - Paul Valéry, l'any 1980 (sobre l'ensenyament de la llengua catalana a un barri popular del nord de Perpinyà, el Mig-Vernet; amb la participació d'Antoni Maria Badia i Margarit i de Brigitte Schlieben-lange al jurat o tribunal). Dos anys abans, Lafont havia dirigit la tesi de sociolingüística de Domènec Bernardó sobre el coneixement i l'ús de la llengua catalana dels habitants de Cabestany, poble situat a les rodalies de Perpinyà, així com també havia format molts altres lingüistes i militants occitans.

Recordo molt bé, quan l'anava a visitar a la seva casa de Nimes situada al fons d'un jardí, que em recomanava la lectura d'unes obres concretes, que ell considerava significatives, com *Psycho-mécanique du langage* de Gustave Guillaume (1948), o *Théorie et pratique* de Jürgen Habermas (1963), o encara *Il linguaggio come lavoro e come mercato* de Ferruccio Rossi-Landi (1968). Però, sobretot, Robert Lafont m'incitava a actuar sobre el terreny amb els actors de la recerca (la recerca-acció), com també de continuar la lluita per les idees.

Robert Lafont va morir a la seva casa de Florència (Toscana) el 24 de juny de 2009 als vuitanta-sis anys d'edat. A Fausta Garavini, professora universitària i companya seva, als seus fills i a tots els que l'han conegut, estimat i respectat, els transmetem la nostra més sincera amistat i el nostre profund condol.

Coincideixo plenament amb Antoni Rossell de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) quan escriu:

ha estat un fet especialment trist per a la comunitat universitària de Catalunya i d'Occitània per totes les tasques de creació literària, de recerca i d'activisme polític que Robert Lafont va portar a terme incansablement durant la seva vida amb l'objectiu d'agermanar ambdues llengües i cultures. Cofundador de l'Institut d'Estudis Occitans, professor universitari i autor literari, l'empremta que Robert Lafont deixa en la cultura i en la literatura occitana és considerable. El mes de maig de l'any 2005 l'Arxiu Occità de la Universitat Autònoma de Barcelona amb el suport de la Generalitat de Catalunya li va retre un homenatge acadèmic i institucional. Lafont va tenir un constant interès pels esdeveniments d'aquest país des de la seva condició de polític i d'activista per l'occitanisme.

Robert Lafont nasqué a Nimes (Llenguadoc) el 16 de març de 1923, però ell mateix em deia, amb una mirada maliciosa, que els seus avantpassats eren originaris de la regió de les Cevenes, situada al sud-est del Massís Central. Una terra on vivien els *huguenots* (protestants). En efecte, la reforma protestant, apareguda a mitjan segle XVI al Llenguadoc, es va estendre a través de les Cevenes, però a partir de 1685 van ser perseguits i massacrats pel rei Lluís XIV, i la persecució continuà fins al final del segle XVIII (cf. la resistència dels Camisards). Crec que aquests orígens cevenols no són gens anecdòtics (com tampoc la seva marcada i constant oposició amb els Roqueta, Max i Ives, etc.), perquè molt probablement l'han marcat, i han condicionat el seu pensament i una part de la seva obra.

Robert Lafont ha estat tot alhora poeta, novel·lista, pensador, assagista, lingüista i sociolingüista, home de teatre, historiador de la literatura i medievalista, militant i home polític d'esquerres, poliglòt i gran enamorat de la llengua occitana! (Vegeu la llista dels llibres de Robert Lafont a l'annex 1. Per als nombrosos articles de lingüística i sociolingüística, remetem al seu llibre *Quarante ans de sociolinguistique à la périphérie*, de 1997.)

Sens dubte, el gust i l'amor per la llengua occitana de Robert Lafont li han vingut dels seus avis, que eren de Nimes, perquè vivia amb ells durant les vacances d'estiu al llarg de tots els seus anys d'escolar. Robert Lafont fou un bon alumne, que ho assimilava tot sense dificultats. Obtingué el batxillerat l'any fatídic de la declaració de la guerra contra els alemanys, el juny del 1940. L'any 1944, s'allistà en un grup guerriller de la resistència de la zona boscosa de les Cevenes, precisament la terra dels seus avantpassats, i participà en l'alliberament de Nimes. En conseqüència, va ser durant un cert temps secretari del prefecte-comissari de la República a la *Libération*. Però es va quedar poc temps dins l'aparell administratiu de l'Estat. Ell volia ser professor i fou agregat de lletres clàssiques a Nimes i, a continuació, encarregat de curs a la Universitat Paul Valéry de Montpeller.

CRONOLOGIA DE L'ACTIVITAT CULTURAL I POLÍTICA OCCITANA DE ROBERT LAFONT

L'any 1945, Robert Lafont participà a la fundació de l'Institut d'Estudis Occitans (IEO) que reemplaçava la Societat d'Estudis Occitans (SEO) desacreditada per la seva conducta de col·laboració amb l'enemic durant l'ocupació. Per contra, l'IEO es definia, al seu naixement, com a eixit de la resistència contra el nazisme, i es beneficià de l'ajut d'intel·lectuals com Jean Cassou, Tristan Tzara i de persones de poder com el rector Dottin o el prefecte Berthaud. L'any 1946, Robert Lafont fundà amb Pèire Lagarda la revista cultural *L'Ase Negre*.

Pocs anys després de la Segona Guerra Mundial, Robert Lafont decideix dedicar-se plenament a l'ensenyament; només havia treballat una curta temporada de dos anys a la Prefectura del Gard, a Nîmes. L'any 1949 esdevé, doncs, professor de lletres clàssiques a Seta, i immediatament demana l'autorització al rector d'Acadèmia de l'època, per a fer, a més del llatí i del grec, cursos d'occità.

L'any 1950, Robert Lafont fou elegit secretari general de l'IEO, a continuació de Max Roqueta. El seu ensenyament voluntarista de l'occità, la seva acció militant d'investigador del vast domini occità, la qualitat de la seva producció d'escriptor el confirmaran com a professor de la Universitat de Montpeller. Els seus cursos, la pertinència de les seves recerques i la seva activitat militant influiran profundament en nombroses trajectòries d'estudiants.

Anteriorment, l'any 1948, el diputat del Tarn (Albigès) de la SFIO (l'equivalent del Partit Socialista Obrer Espanyol), Maurice Deixonne (1904-1987) havia començat a treballar en un projecte de llei sobre les llengües regionals. Robert Lafont hi va col·laborar i va intensificar la pressió militant, especialment amb el dirigent del moviment bretó Armand Keravel, que va conduir finalment a la votació de la Llei Deixonne l'any 1951. Fou la primera llei que va defensar i permetre l'ensenyament d'aquestes llengües a l'escola pública de l'Estat francès. La seva correspondència amb Ismaël Girard, Félix Castan, Berthaud o Max Roqueta deixa constància d'aquest episodi (cf. Centre de Documentació del CIRDOC de Besiers).

L'activitat que Robert Lafont va dedicar a l'acció política fou decisiva i va participar en la creació del Consell Nacional de Defensa de les Llengües i Cultures Regionals (CNDLCR), on va fer entrar els representants del Felibritge. Aquell organisme s'esforçà a desenvolupar la Llei Deixonne i mantingué una pressió permanent sobre el ministeri a propòsit de la qüestió de les llengües i cultures anomenades *regionals*, i que ara anomenem *llengües de França*.

En aquella acció política, va coincidir amb dirigents del moviment bretó, com Armand Keravel. Tots ells volien desmarcar-se dels compromisos del període de la col·laboració amb els alemanys durant la Segona Guerra Mundial i promoure l'ensenyament de les llengües regionals sobre unes bases totalment noves. Mentre Armand Keravel rellançava el moviment i la revista bretona *Ar Falz (La Falç)*, per la seva banda, Robert Lafont fundava l'Institut d'Estudis Occitans (IEO). L'any 1958, creaven junts el Moviment Laic de les Cultures Regionals (MLCR) per tal d'incidir sobre els sindicats d'ensenyants i el món de l'educació. A la junció dels anys seixanta i setanta, Robert Lafont va viatjar molt sovint a la Bretanya.

Durant anys, Robert Lafont i Armand Keravel van fer pressió sobre els responsables del Ministeri d'Educació Nacional francès, per a fer reconèixer la necessitat de l'ensenyament de les *llengües regionals*, perquè fossin ensenyades a l'escola pública. Van treballar també per a convèncer els diputats i senadors d'esquerra (però també de dreta) de presentar projectes de llei a favor de les *llengües regionals*. És gràcies a llur acció conjunta que l'ensenyament del bretó i l'occità, que representaven el gruix de les *llengües de França*, va començar a entrar dins el sistema molt centralitzat i vigilat de l'ensenyament públic francès.

Però Robert Lafont tenia una visió més àmplia, car defensava la causa de l'occitanisme. Participava en els moviments populars occitans. Alguns mesos abans del maig del 68, publicava un primer assaig titulat *La révolution régionaliste*, que va marcar profundament els esperits. Amb aquesta obra i d'altres de semblants, es posicionava contra el que ell qualificava de *colonialisme intèrieur*, i proposava ja una reorganització territorial de França.

Robert Lafont, home d'esquerres i regionalista (no pas nacionalista), dirigí la batalla de les idees dels anys seixanta. L'any 1962 crea el Comitè Occità d'Estudis i d'Acció. El seu llibre *La révolution régionaliste* fou considerat i llegit pels dirigents de l'esquerra francesa de l'època com Pierre Mendès-France, Michel Rocard o François Mitterrand. Robert Lafont conduí a poc a poc l'occitanisme cap a un trencament total amb el sistema polític anterior. L'any 1962, va fundar i dirigir la revista de política occitana *Viure*.

L'any 1968, Robert Lafont fou molt actiu amb el llançament de la idea del *colonialisme interior*. De 1969 a 1974 el seu combat es desplaça progressivament i se centra en la lluita cèlebre del Larzac (per a la recuperació del camp militar per als camperols) amb la famosa consigna elaborada per Lafont de «Volem viure al país». L'any 1971 fundà *Lluita Occitana*, i el 1974 es llançà cap a una candidatura a les eleccions presidencials franceses. Però no va poder complir les condicions jurídiques exigides als candidats. Entrà, doncs, en contacte amb François Mitterrand per a sostenir la seva candidatura.

L'any 1977 va col·laborar amb els sindicats en la seva lluita a favor dels miners de Carmaux (Albigès, Llenguadoc) i l'any 1978 va aconseguir de relligar les lluites obres dels sindicats i partits d'esquerra contra el pla econòmic del primer ministre de centre-dreta Raymond Barre, amb la reivindicació occitana de la qual ell era el representant. L'any 1980 el congrés de l'IEO marca la fi d'un cicle. L'IEO entra en crisi amb posicions populistes antiuniversitàries i esclata. La llista alternativa de Robert Lafont era aleshores minoritària, i el seu opositor, Ives Roqueta, va aconseguir ocupar la presidència de l'IEO. L'any 1981, Robert Lafont va abandonar l'IEO, on havia militat durant trenta-cinc anys. Amb ell, la part més avançada dels universitaris s'allunyen definitivament de l'IEO.

Robert Lafont continuà una obra literària i científica mai abandonada. L'any 1981, l'arribada de François Mitterrand a la presidència de la República li va donar l'esperança de realitzar la 95a proposta del candidat del Programa Comú de les esquerres, aquella que prometia un lloc més digne per a les llengües de França. Però la decepció

fou enorme perquè la proposta fou abandonada a causa d'una oposició conjunta de tots els jacobins de dreta i també d'una fracció de l'esquerra francesa (el CERES de Pierre Chevènement). Diguem que les propostes d'obertura i de respecte de les llengües de França presentades al *Llibre blanc sobre les llengües de França (Rapport, 1982)* d'Henri Giordan (1982), després d'una gira per tot França, enfurismaven la dreta, donaven bona consciència a l'esquerra, però sobretot trobaven i posaven en relleu una oposició sorda i decisiva als nivells més alts de l'aparell d'Estat, amb el qual havia topat l'esquerra al poder.

L'any 1988, Robert Lafont acabà la seva carrera universitària amb el títol de professor emèrit de la Universitat Paul Valéry de Montpellier. Però continuarà incansablement la seva obra literària i el seu activisme cultural i polític.

Encara fa pocs anys, l'any 2003, i de nou al Larzac, amb el seu amic el conegut dirigent camperol i altermundialista José Bové, Robert Lafont sostingué la creació del moviment Gardarem la Terra i en signà el text fundador. Home de lletres, ciutadà i militant, ideòleg d'esquerres i humanista, però alhora amb una dimensió gens dogmàtica, Robert Lafont fou un home d'acció occità, portat per un vertader moviment cultural i polític occità. A Robert Lafont li agradava de pensar-se com la consciència d'Occitània, i desitjava comunicar al món aquella occitanitat que il·luminava la seva vida.

L'OBRA LITERÀRIA, CIENTÍFICA I POLÍTICA DE ROBERT LAFONT

Ens deixa una obra extensa, variada i molt bella (més de cent obres i uns mil articles); només cal llegir la seva bibliografia (a l'annex 1) per a adonar-se'n. Amb dues característiques ben particulars: ha publicat en occità, en francès, en català i en italià. Ha marcat un trencament total amb la tradició folklòrica anterior i fixa la creació intel·lectual occitana dins una nova perspectiva més europea i mundial.

En els seus escrits trobem tant obres sobre la història de la literatura com sobre la història de les societats, com també obres de lingüística i de sociolingüística, o bé treballs teòrics sobre els desequilibris socioeconòmics i polítics de França i d'Europa. En els seus assajos escrits en francès presenta no només el gran sud occità (de les sis Regions-Programa, dels trenta-un departaments i dels divuit a vint milions d'habitants), sinó també totes les altres minories existents dins l'Estat francès. Serà un dels teòrics més influents de la denúncia del *colonialisme intern* del vast territori meridional i perifèric de l'Estat francès.

L'altra faceta de la seva obra, la creació literària en llengua occitana, marca una renovació temàtica i d'estil, en ruptura total amb l'arcaisme i la tradició folklòrica anterior. Fou també un autor del teatre d'animació de la consciència social occitana, un teatre sempre al servei de la normalització i de la modernització de la llengua i la cultura occitanes. A propòsit de teatre, recordo una anècdota: crec que era a Avinyó, a l'estiu del 1983, on assistíem junts a una obra de teatre occità de la qual li havien parlat, però a mitja obra va dir-me a l'orella: «sortim, que no en puc més». A mi em semblava una obra popular que utilitzava, sens dubte demagògicament, el *riure gras*, i així

li ho vaig comentar. Però Robert va ser molt més dur i incisiu en afegir que «no es tractava tant del riure sinó del rictus. El punt més baix i mòrbid de la diglòssia; és a dir, riure de la decadència de la seva cultura i de la seva pròpia llengua amb un riure crispat i malaltís». Un cop més, vaig reconèixer la seva perspicàcia.

D'una cultura excepcional i d'una força de treball per sobre del comú, Robert Lafont no va cessar mai d'ençà del 1946 de conduir de front una obra de creació literària profundament original, amb nombrosos treballs de recerca i de crítica, en el camp de la lingüística, de la sociolingüística, de la literatura, als quals s'han d'afegir, a partir dels anys seixanta, els assajos històrics i polítics. En tots aquests camps, va modificar les perspectives i va obrir noves vies.

Robert Lafont és primer l'home d'un espai, l'espai occità, del qual deia: «un espai sense el qual esdevenen incomprendibles els homes, les paraules, els països dispersos; un espai sense el qual esdevé intel·ligible aquesta evidència proclamada, que és França». Nogensmenys, la reflexió sobre l'espai de Robert Lafont s'inscriu en el temps i dins el moviment de la història. Es materialitza d'una manera lúcidament dialèctica.

Europa ha estat sempre l'horitzó de la seva reflexió literària, econòmica i política: ha escrit pàgines magnífiques sobre l'Europa dels trobadors i del Renaixement, molt anterior a l'Europa del Tractat de Roma i a l'eixamplament del Mercat Comú. Els seus viatges (recordo el del X Congrés Mundial de Sociologia de Mèxic, l'any 1982, on vam coincidir amb ell i Fausta Garavini, Aracil, Martine Berthelot, Domènec Bernardó i jo mateix), els nombrosos intercanvis intel·lectuals, la xarxa considerable de les seves relacions han posat l'espai europeu al centre de les seves preocupacions, de la seva obra i de la seva vida.

Robert Lafont, escriptor, lingüista o historiador, ens dona una infinitat de claus, amb una intel·ligència del món, i de si mateix, que obre nous horitzons per a l'acció personal i col·lectiva. S'ha compromès en diverses ocasions amb el front més avançat de les lluites per la defensa d'Occitània. Finalment, com a professor d'universitat, li ha agradat sempre ensenyar i convèncer, amb el gust especial per la demostració racional i la preocupació per enriquir i eixamplar el debat cívic, per tal de treure'l de l'enfangament d'un pensament únic i alienat, com una via per a accedir a una nova consciència del món.

Fou, com ja hem dit, un escriptor molt prolífic, i la seva obra presenta dues línies essencials i integrades entre elles: una de divulgació doctrinal en francès, on estudià la situació no sols de la llengua occitana, sinó de totes les llengües «regionals» de l'Estat francès, i una altra, pròpiament de creació en llengua occitana, que constitueix, sens dubte el punt de partida de la veritable novel·la moderna occitana.

Com a escriptor va abordar en francès una extensa obra assagística, que s'estén des de la història fins a la sociologia. En occità, a més de molts treballs de filologia i de sociolingüística, va elaborar al llarg dels anys una extensa obra poètica de ficció. Va escriure uns deu reculls de poesies i una vintena de novel·les de tot tipus: fantàstiques, històriques, filosòfiques, etc. També va traduir l'*Odissea* d'Hòmer a l'occità.

LA CONTRIBUCIÓ DE ROBERT LAFONT A LA SOCIOLINGÜÍSTICA

Entre la gran diversitat de matèries lingüístiques estudiades per Lafont, comentarem aquella que ens és més propera, la sociolingüística. Precisament, aquells que vulguin llegir un dels seus primers textos de sociolingüística escrits en català podran trobar al primer número de *Treballs de Sociolingüística Catalana* (TSC) de l'any 1977 un article de Robert Lafont, «Sobre el Procés de patoisització», en el qual defineix la «situació patoisant», típica de França, com un procés de destrucció històrica i massiva aplicada sistemàticament per l'Estat francès contra la llengua occitana i contra totes les llengües de França.

La reflexió de Robert Lafont sobre el fet lingüístic va tenir un caràcter estrictament lingüístic i descriptiu amb l'anàlisi interna de la llengua occitana, amb obres com *Phonétique et graphie du provençal* (1952), *La phrase occitane* (1967), *L'ortografia occitana* (1970). El mateix any 1970, Robert Lafont escriu un article en occità publicat per l'IEC a la memòria de Pompeu Fabra titulat «Reflexions sobre lo perfach perifrastic amb anar en catalan i occitan». Finalment, Robert Lafont publica en aquest camp l'any 1983 *Éléments de phonétique occitane*.

La reflexió sobre la normativa de Robert Lafont i la publicació de *L'ortografia occitana* l'any 1970 van ser un repte en el qual s'enfrontaven diverses fraccions del moviment occità, cadascuna de les quals volia fer prevaldre la seva norma ortogràfica regional. Lafont va partir de treballs lingüístics existents sobre el provençal, d'ell mateix i de René Merle (1976), a l'est; sobre el llenguadocià de Lois Alibert (1966), al centre, i sobre el gascó de Pèire Bec (1968), a l'oest. Lafont precisa, d'entrada, que cal parlar de normes ortogràfiques en plural, i admet l'existència de sis normes generals: un provençal comú normalitzat, un llenguadocià comú normalitzat, un gascó comú normalitzat, un llemosí comú normalitzat, un alvernès comú normalitzat i un occità alpí comú normalitzat (per *normalitzat*, Lafont entén el respecte de la tradició literària; nosaltres, actualment diríem *normativitzat*). Són formes lingüístiques que recolzen sobre ciutats irradiants com: Marsella-Ais de Provença, Montpeller-Tolosa de Llenguadoc, Pau-Burdeus, Llemotges, Valença. Totes elles representen una tradició literària i un sentiment d'occitanitat. Lafont entén que la unitat només és possible amb la participació d'aquestes ciutats amb grans variants dialectals. Occitània és un territori molt més vast que els Països Catalans, i les discrepàncies que existeixen sobre la llengua a València es multipliquen per cinc o sis a Occitània. La proposta de Lafont només podia partir del respecte de les variants històriques occitanes, però alhora afirmava que, per als usos socials i administratius, una llengua moderna no podia funcionar amb cinc o sis normes. Si una *norma de referència* de l'occità havia d'existir, era a condició, d'un costat, de defugir el model centralitzat i unitarista francès i, de l'altre, d'escollir una norma ortogràfica de referència equidistant, com el llenguadocià, tot tolerant i acceptant una variació lexical i morfològica provinent dels sis grans dialectes occitans (o paranormes).

La seva reflexió sobre una norma ortogràfica de referència de l'occità ens condueix molt naturalment a l'estudi social de la llengua a l'obra de Lafont. Perquè si, per una

banda, ha fet nombrosos estudis sobre la llengua occitana, per l'altra, i gairebé simultàniament, és a dir, molt aviat, Robert Lafont també s'ha preocupat pel seu ús social. En efecte, ja l'any 1952 va publicar «Remarques sur les conditions et les méthodes d'une étude rationnelle du comportement linguistique des Occitans» (*Annales de l'IEO*, 1952).

Encara que l'any 1952 no es pugui parlar pròpiament de sociolingüística (ell mateix ho reconeix retrospectivament a la seva obra del 1997, *Quarante ans de sociolinguistique à la périphérie*), sembla que ens trobem davant d'un text emblemàtic, per no dir fundacional, sobretot si considerem, com ho fa ell mateix, que *Languages in contact* d'Uriel Weinreich es publica un any més tard, el 1953. Observem, de passada, la seva preocupació per la racionalitat, que serà una exigència constant de les seves recerques, marcada, sens dubte, per la seva educació i formació.

Però el mateix Robert Lafont ha reconegut més tard (*Quarante ans de sociolinguistique à la périphérie*, 1997) que la sociolingüística occitana trigaria encara uns vint anys a emergir a causa de l'oposició obstinada del sector més nacionalista («un occitanisme proclamatori») dels militants occitanistes del PNO (Partit Nacionalista Occità), tancats en posicions de refús a analitzar les actituds i les conductes dels mateixos locutors occitans («c'est le bâton pour se faire battre»). Un *identitarisme nacionalista radical i obtús* que, fins i tot, fugia de l'anàlisi de la seva alienació mateixa.

Precisament, *l'alienació* serà un dels temes que interessaran Robert Lafont a partir de 1965. Publicarà diversos articles a la revista occitana *Viure* de Nimes (núm. 1 i 3) i a la revista *Le Fédéraliste* de Lió-Torí (núm. 2 i 3). L'estudi de la dimensió psicosociològica de *l'alienació ètnica* (1965-1967), *la consciència lingüística* (1971), *l'aculturació cultural* i *la degeneració patoisant* (1973) el preocupen cada vegada més, i el conduiran vers el concepte de *diglòssia*, influït pels estudis valencians i catalans, i pels treballs de Brigitte Schlieben-Lange (*Annales de l'IEO*, 1972). Més endavant, l'any 1976, el concepte de *diglòssia* serà revisat per Lafont i marcat per la dimensió psicoanalítica. L'any 1972 serà, doncs, considerat per Lafont com l'inici de la sociolingüística occitana.

En efecte, a partir dels anys 1970 i 1972, i sobretot gràcies a les recerques teòriques i documentals d'Yves Couderch, Robert Lafont va entendre l'interès i la proximitat que tenien els treballs de la sociolingüística valenciana i catalana, sobretot els estudis de Lluís Vicent Aracil *A Valencian dilemma* (1966), de Rafael Ninyoles *Conflicte lingüístic valencià* (1969) i *Idioma i prejudici* (1971), de Badia i Margarit *La llengua dels barcelonins* (1969) i de Francesc Vallverdú *Dues llengües, dues funcions* (1970). Lafont va entreveure l'aportació que la nova disciplina podia tenir, tant per als especialistes catalans com per als occitans, per a l'anàlisi de les nostres situacions sociolingüístiques de normalització respectives. Amb encert, Lafont observava que, si l'escola de la sociolingüística nord-americana (U. Weinreich (1953), C. Ferguson (1959), J. Fishman (1971)) ja era consolidada, per la seva banda, la sociolingüística valenciana, catalana i occitana no n'estaven gaire lluny. Per a ell, la diferència era sobretot conceptual amb, d'un costat, l'estudi sociològic de la repartició dels rols i dels registres (el contacte) i, de l'altre, l'anàlisi de les conseqüències dels processos diglòssics i la necessitat de la normalització lingüística com a reacció a l'assimilació (el conflicte).

Pel que fa als contactes concrets de Robert Lafont amb els sociolingüistes catalans, es materialitzen, sens dubte, l'any 1973 durant les sessions de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent. A partir dels intercanvis i de les discussions, entorn de dues perspectives sociolingüístiques veïnes, amb Antoni Maria Badia i Margarit, Lluís Vicent Aracil, Francesc Vallverdú, Domènec Bernardó i Joy Robinson de la Universitat de Stanford (jo només era un observador interessat), la seva concepció sociolingüística va evolucionar, es va reforçar i va confluïr. A la demanda de Domènec Bernardó de la Universitat de Perpinyà, va fer una conferència sobre les *Catalanades del Rosselló*, del rossellonès Albert Saisset; una exposició a partir de l'anàlisi textual del formalisme rus del Cercle de Lingüística de Moscou, i especialment de l'obra de Vladimir Propp (1965).

L'any 1976, Robert Lafont publica «Le texte littéraire en situation diglossique» als *Cahiers du Groupe de Recherche sur la Diglossie Franco-Occitane* (GRDFO), núm. 4. L'any 1977 marca, sens dubte, una presa de consciència per a ell sobre el paper central del concepte de *diglòssia*, sobretot per a Occitània, amb un article publicat en alemany «Die Diglossia in Okzitanien, oder: die verschleierte Wirklichkeit» («Diglòssia a Occitània o la realitat ocultada»). Robert Lafont tindrà sempre la preocupació de denunciar totes les ocultacions, començant per la vertadera falsa noció, exclusivament francesa, de *patois* (creació històrica propagada i aplicada sistemàticament per l'Administració de l'Estat francès), terme finalment interioritzat pels mateixos locutors occitans. El *patois* com a pantalla i ocultació reeixida de les llengües i dialectes històrics, i sobretot de *reificació* del prestigi literari.

El mateix any 1977 Robert Lafont publica un dels textos que jo cito sovint en parlar d'enquestes: «A propos de l'enquête sur la diglossie: l'intercesseur de la norme» (*Langas*, núm. 1), en el qual ens adverteix de les confusions i incomprendiments que solen establir-se en qualsevol situació d'entrevista entre l'enquestador (el representant sovint involuntari de la norma social dominant) i el subjecte enquestat (sovint víctima dels prejudicis i dels estereotips lingüístics), i que cap investigador de terreny *diglòssic* no hauria d'ignorar.

Robert Lafont i els membres del seu equip, sobretot Yves Couderch (que ha estat l'introduïdor dels treballs de Rafael Ninyoles als *Cahiers del GRDFO*), Felip Gardy, Gaston Basalgues, Felip Martel, Paul Siblot, J.-M. Marconot, Patrick Sauzet, Alain Viaut, Jacques Brès (el divulgador de la praxemàtica), Françoise Gardès-Madray, amb qui Robert Lafont publicarà l'any 1976 una *Introducció a l'anàlisi textual*, van interessar-se per les aportacions teòriques de la sociolingüística catalana i valenciana. Globalment, van entendre l'interès dels conceptes *revisitats* d'*autoodi vs lleialtat lingüística*, de *normalització vs normativització*, i, sobretot, la confrontació del concepte en formació de *llengües en conflicte* catalanooccità, oposat al concepte de *llengües en contacte* anglosaxó d'Uriel Weinreich (1953). Podem dir que s'estaven constituint les bases d'una *sociolingüística perifèrica*, reforçada al Col·loqui de Frankfurt l'any 1979, i també al X Congrés Mundial de Sociologia de Mèxic de l'any 1982, amb una comunicació de Robert Lafont.

En aquest context de col·laboració entre investigadors confirmats o en procés de formació catalans i occitans, Robert Lafont va proposar-me de participar als *Cahiers*

du Groupe de Recherche sur la Diglossie Franco-Occitane amb un article sobre el meu treball de camp al Mig-Vernet (Perpinyà), publicat al *Cahier* núm. 5 (1976). Anteriorment, tant Yves Couderch («A propos du francitan», *Cahiers du GRDFO*, núm. 3 (1976)), com Domènec Bernardó també hi havien participat. Aquests *Cahiers del GRDFO* prefiguraven el que seria només un any més tard (1977) la revista de sociolingüística occitana *Lengas*.

LA REVISTA DE SOCIOLINGÜÍSTICA OCCITANA *LENGAS*

Així doncs, les posicions sociolingüístiques de Robert Lafont s'anaven reforçant i precisant, i la nova revista de sociolingüística occitana *Lengas*, creada per l'equip de Lafont l'any 1977 al Centre d'Estudis Occitans de la Universitat Paul Valéry de Montpellier III, en seria la demostració. Des del principi, la revista *Lengas* ha estat adreçada a un públic d'investigadors, ensenyants, estudiants i militants de la llengua. És clar que, posteriorment, *Lengas* també ha interessat el públic occità, en general i, més especialment, les persones que treballen a les col·lectivitats administratives regionals, departamentals i locals dedicades a l'ensenyament i a la cultura occitana, sobretot aquelles que es dediquen a l'aspecte lingüístic.

La revista *Lengas* continua publicant dossiers de recerques i d'enquestes en curs, i anàlisis d'enquestes ja realitzades sobre tres estats (França, Itàlia i Espanya) del vast i complex domini lingüístic occità; així com articles teòrics sobre les qüestions i els mètodes de la recerca sociolingüística dels especialistes de la sociolingüística occitans, catalans o internacionals (per a accedir a *Lengas. Revue de Sociolinguistique* a la Xarxa: <http://www.pulm.fr/+Lengas-+>). Durant aquests trenta-dos anys, la revista *Lengas* ha arribat, l'any 2008, al número 64. És actualment dirigida per Felip Gardy, i és publicada per l'equip de recerca REDOC-CNRS de la Universitat de Montpellier.

Afegim que la revista *Lengas* ha publicat col·laboracions i treballs de la sociolingüística catalana al llarg d'aquests trenta anys i escaig, com per exemple, el número 35 del 1994. Es tracta d'un volum monogràfic sobre la situació sociolingüística de Catalunya durant els anys vuitanta i noranta coordinat pel Miquel Strubell i Trueta de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Aquest número de *Lengas* comprèn contribucions de Francesc Vallverdú sobre «La sociolinguistique en Catalogne dans les années 80»; de Jordi Bañeres i Joan Maria Romaní, amb «L'exhortation à la Normalisation. Ho volem tot en català»; de Xavier Lamuela de la Universitat de Girona (UDG) sobre «La politique catalane de la langue ou l'établissement impossible»; de Jacqueline Hall, amb «Les recensements linguistiques en Catalogne, chiffres et déchiffrement»; de Marc Leprêtre sobre «Connaissance et usage social de la langue catalane en Catalogne», i de Miquel Reniu (exdirector de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya), amb «Aspects de la politique linguistique du gouvernement de la Catalogne». Tot plegat, aquest número de *Lengas* dona una visió prou global de la situació de la llengua catalana a l'articulació dels anys vuitanta i noranta, encara que amb un predomini de la

percepció institucional de la Direcció General de Política Lingüística (DGPL) de la Generalitat de Catalunya, i amb només alguna discrepància o matís universitari.

Més recentment, la revista *Lengas* (núm. 52 (2002)) ha dedicat un número especial a la Catalunya del Nord, coordinat per Christian Lagarde de la Universitat de Perpinyà - Via Domícia (UPVD) i Jean-François Courouau de la Universitat de Tolosa II -le-Mirail amb articles de Pere Verdaguer (escriptor), Maria Dolors Solà (Centre Départemental de Documentation Pédagogique), Maria Grau (bibliotecària, UPVD), Daniel Pujol i Joan Lluís Olive (Departament de Sociologia de la UPVD). El títol del número és: «Le catalan au nord des Pyrénées: une problématique singulière». Heus ací el contingut dels articles.

En la introducció, Christian Lagarde i Jean-François Courouau presenten «L'espace nord-catalan: une problématique singulière»; Pere Verdaguer, «El dialecte rossellonès»; Joan Peytaví, «L'apport occitan à l'anthroponymie catalane: le cas de la population des Comtés du Nord du XVIIe et XVIIIe siècles»; J.-F. Courouau, «Puissance et déclin du nord-catalan à travers les pratiques et les représentations»; Maria Dolors Solà, «L'offre éducative en catalan»; Marie Grau, «Littérature catalane de la Catalogne du Nord. 1970-2000. Essai d'approche bibliométrique»; C. Lagarde, «La Universitat Catalana d'Estiu: la légitimité d'un ancrage historique à l'espace pancatalan»; Daniel Pujol, «Patrimonialisation du phénomène culturel différentiel et dynamique de l'identité en Catalogne du Nord»; Christian Lagarde, «Le Sud contre le Nord, ou la fascination barcelonaise, vers une recatalanisation pragmatique?»; J.-L. Olive, «L'institution imaginaire du catalan. Autonomie linguistique et hétéronomie politique».

Els diferents articles de la revista *Lengas* núm. 52 donen una visió relativament indicativa de la Catalunya del Nord, encara que, paradoxalment, hi faltin dades concretes sobre la situació sociolingüística de la llengua catalana. És cert que les taules de les dades estadístiques es publicarien només tres anys més tard (2005), amb l'enquesta sobre l'ús de la llengua catalana realitzada per l'Institut de Sociolingüística Catalana (ISC) de la Generalitat de Catalunya el 2004, i analitzades a la revista *Aïnes Noves* núm. 1 (Puig-Moreno, 2007).

L'ARTICULACIÓ D'UNA SOCIOLINGÜÍSTICA PERIFÈRICA CATALANOCCITANA

Entorn de l'any 1980, la perspectiva dels treballs de recerca sociolingüística publicats a Catalunya, Occitània i Alemanya van estimular Robert Lafont a crear una mena de «trilateral» de la *sociolingüística perifèrica* amb els grups d'especialistes de Frankfurt, Barcelona, Montpeller i Rouen. Un primer col·loqui es va realitzar a Frankfurt l'any 1979, sobre aquest mateix tema de *sociolingüística perifèrica*, amb el grup de Brigitte Schieben-Lange. Una segona trobada va tenir lloc l'any 1980 a Barcelona, organitzada per Antoni Maria Badia i Margarit, president del Grup Català de Sociolingüística (GCS).

L'any següent, el 1981, va haver-hi una tercera trobada molt més estructurada, a la Universitat Paul Valéry de Montpeller, on l'equip de Robert Lafont va organitzar un

Col·loqui Internacional de Sociolingüística sobre el tema *Situacions de diglòssia*. Van participar-hi molts especialistes europeus i d'arreu del món, així com alguns membres de la junta directiva del GCS (entre els quals Antoni Maria Badia i Margarit, Francesc Vallverdú, Joaquim Torres, Domènec Bernardó i jo mateix). Va haver-hi una sessió especial dedicada a la sociolingüística catalana. Algunes comunicacions han estat publicades a *TSC* núm. 5 (1983). Personalment, recordo que en aquella ocasió vaig presentar una comunicació sobre l'evolució històrica del concepte de *diglòssia*, i és així com vaig descobrir l'obra del filòleg grec Jean Psichari (1854-1929), el defensor apassionat del *demotiki* (grec popular) enfront de la *khatarevoussa* (grec clàssic). Psichari fou el primer a publicar les seves novel·les en demòtic i a ser l'introduïdor del terme de *diglòssia* en els seus estudis filològics, mig segle abans que Charles A. Ferguson rellançés el concepte amb la publicació de *Diglossia*, l'any 1959.

L'any 1984, Robert Lafont va col·laborar amb el seu amic d'origen cors, Jean-Baptiste Marcellesi de la Universitat de Rouen (Normandia), en l'organització d'una quarta trobada. Es tractava d'un altre Col·loqui Internacional de Sociolingüística (on recordo haver conegut amb Domènec Bernardó un lingüista marxista ortodox del Vietnam del Nord, amic de Jean-Batiste Marcellesi). El tema del Col·loqui Internacional de Rouen girava entorn de les qüestions de la norma i de política lingüística o, més ben dit, de «glottopolitique», com ho exposaven els especialistes de la Universitat del Mont Saint Aignan. D'alguna manera, aquest Col·loqui del 1984 segellava l'aliança entre les escoles o grups de *sociolingüística perifèrica*.

El grup de sociolingüística francesa de la Universitat de Rouen aportava els seus treballs sobre la sociologia del llenguatge polític i sindical (Jean-Baptiste Marcellesi, Louis Guespin i Bernard Gardin) en la línia de la tradició de la lingüística social francesa del filòleg marxista Marcel Cohen (1956). Però sobretot descobríem l'experiència molt interessant dels seus especialistes de la *creolística creolòfona*, nadius i especialistes (Felix-Louis Prudent, 1981, i Guy Hazaël-Massieux, 1996) en forta oposició als especialistes de la creolística oficial francesa i no creolòfona, condicionada per interessos estratègics (representada, entre d'altres, per Robert Chaudenson, 1979; Gabriel Manessy, 1980, i Daniel Baggioni i Robillard, 1990, etc.).

Felix-Louis Prudent va exposar al Col·loqui Internacional de Rouen una reflexió interessant i una crítica sobre el concepte de *diglòssia*, amb una proposta sobre el continuïum de les *interllengües* criolles que, segons la seva proposta, s'escalonen des dels *basilectes*, generalment d'origen africà (wolof, diolà, soninké, pular, yorubà, mandinga, haussa, zarmà, etc.), en el cas dels criolls del Carib, als cinc *acrolectes* colonials (portuguès, castellà, francès, anglès i neerlandès). En efecte, per als creolistes, la diglòssia, tal com la definien els especialistes anglosaxons, i àdhuc occitans i catalans, d'oposició entre dues llengües, o entre dues varietats d'una mateixa llengua, els semblava una concepció reductora que no els podia servir per a analitzar la situació molt més fluïda, complexa i típica de la majoria de les societats criolles. Era sobretot aquesta nova perspectiva d'estudi dels criolls que donava al grup de sociolingüística de Rouen el seu caràcter eminentment perifèric i alternatiu.

Robert Lafont va retenir el suggestiu concepte d'*interlecte* de F. L. Prudent i va tractar d'adaptar-lo a la situació occitana. Va proposar a: *Pour retrouver la diglossie* (1984) una classificació sociolingüística que anava des del *francès oficial* dels mitjans de comunicació de massa (acrolecte) fins a l'*occità reconstituït* i l'*occità heretat* (basilectes), passant pel *francès col·loquial importat* o *d'oc*, l'*argot francès importat* o *d'oc* i el *francitan* (interlectes). Totes aquestes formes de comunicació d'ús social funcionen a Occitània com uns nivells de llengües i registres a base de dues llengües, històricament construïts, i com una mena de continuïtat discursiu que facilita els fenòmens de *code-switching* i, fins i tot, del canvi *shifting* entre francès i occità.

Algunes d'aquestes problemàtiques semblen haver passat a la història; no gensmenys, observem que va ser una època (els anys vuitanta) particularment creativa per als treballs de sociolingüística i les accions de normalització lingüística. Recordem que la primera Llei de normalització lingüística votada per unanimitat pel Parlament de Catalunya és del 1983. És clar que no passava res de semblant a Occitània o a França. Només es publicaria un *Llibre blanc sobre les llengües de França (Rapport, 1982)* encarregat a Henri Giordan per Jack Lang, ministre de la Cultura del president de la República Francesa, François Mitterrand. Una vel·leïtat més de l'esquerra, que acabaria desesperant els darrers il·lusos.

LA PARTICIPACIÓ DE ROBERT LAFONT A LA LINGÜÍSTICA PRAXEMÀTICA

Durant aquells anys vuitanta i noranta, Robert Lafont, amb la col·laboració d'un sòlid equip d'investigadors especialitzats (Françoise Gardès-Madray, Jacques Brès, Paul Siblot, J. M. Barbéris), va avançar en l'estudi dels processos i condicionaments psicolingüístics dels locutors amb la lingüística *praxemàtica*. Es tractava de recerques sobre una nova concepció postestructuralista, bastant propera però alhora diferent, i a vegades oposada, a la *lingüística pragmàtica* de J. L. Austin (1970) i de J. R. Searle (1979).

A propòsit de la pragmàtica, la posició de Robert Lafont sembla ambivalent, perquè, ha criticat durament la pragmàtica oposant el concepte *pragma* al de *praxi* (el producte «langagier», *pragma*, oposat al procés de la seva producció, *praxi*), però sobretot amb l'article «La démarche pragmatique: de quatre concepts manquants» (*Cahiers de Praxématique*, núm. 10 (1988)). El mateix títol anuncia la crítica de la feblesa teòrica de la pragmàtica. Encara que, anteriorment, Robert Lafont també havia utilitzat el concepte d'*acte de parla*, propi de la pragmàtica, potser perquè el considerava relativament compatible amb la praxemàtica. Responent a la pregunta de Brigitte Schlieben-Lange «Quels actes de parole accomplit-on en occitan?» (*Lengas*, núm. 2 (1977)), Robert Lafont acaba acceptant el concepte amb la formulació següent: «[...] la modelització de les formes de comunicació ritualitzades en occità ens reenvien als actes de parla [...]» (*Lengas*, núm. 7 (1980)).

Personalment, no he pogut escollir clarament entre aquestes dues escoles de lingüística perquè he utilitzat (a les publicacions de didàctica de les llengües estrangeres i segones) molt més la *lingüística pragmàtica*, precisament pels seus aspectes pràctics, com les actualitzacions dels *actes de parla* i el treball sobre les nocions i funcions co-

municatives. Per contra, reconec la importància teòrica de la praxemàtica, com a teoria de recerca i metodologia d'anàlisi de la praxi. Em semblen dues perspectives teòriques més aviat complementàries, més que no pas oposades. Sembla que Brigitte Schlieben-Lange compartia aquesta mateixa opinió.

Sigui com sigui, a l'inici dels anys vuitanta l'equip d'especialistes de Robert Lafont va optar per la construcció d'una *lingüística de la parla* que seria el complement natural de la sociolingüística occitana, que ja estava bastant configurada i consolidada, i que van anomenar *praxemàtica*. Era, com ja hem dit, amb referència a la *praxi de la parla* amb tres publicacions de Robert Lafont com *Le travail et la langue* (1978); *Pratique de la praxématique* (1983), i *Le dire et le faire* (1990). Entre altres aspectes teòrics, la praxemàtica ha reavaluat el concepte de Gustave Guillaume (1948) de «temps operatiu» tractant de materialitzar-lo, amb un estudi de Lafont sobre «Le langage et le temps; le temps du langage» (1984); precisament el temps, de nou, una de les nocions generals de la *pragmàtica*.

Si haguéssim de resumir la *praxemàtica* diríem que és una teoria lingüística centrada en l'anàlisi de la producció de la significació del llenguatge, i que, en això, s'oposa fonamentalment, per exemple, a la *glossemàtica* de Louis Trolle Hjelmslev del Cercle de Copenhagen (*Prolegòmens a una teoria del llenguatge*, 1943), considerada per Lafont com un projecte idealitzat i abstracte basat en la lògica de l'anàlisi de la llengua com a sistema, que confluiria anys més tard amb l'estructuralisme. Per contra, la *praxemàtica* pren, efectivament, una opció contrària i molt concreta («materialista», com diria Lafont), basada en el treball de descripció escrupolós i d'anàlisi precís dels diferents corpus tant escrits com orals, realment autèntics, i que prenen en compte les condicions contextuais i psicosocials de llur producció. És una teoria eficaç per a l'anàlisi de totes les llengües, en general, i de les llengües en situació diglòssica, com l'occità, en particular. L'única crítica que Lafont fa a la praxemàtica —sens dubte, en comparança amb l'èxit de la lingüística pragmàtica— és que la producció i difusió de la praxemàtica han trigat massa i han estat massa lentes a fer-se conèixer.

Els *Cahiers de Praxématique* creats l'any 1983 continuen existint avui i produint estudis i treballs diversos i apreciats. El darrer número dels *Cahiers* és el 48 (del 2007). Els *Cahiers* són editats pel grup Praxiling del CNRS de la Universitat de Montpeller III. Els *Cahiers de Praxématique* són actualment dirigits per Jeanne-Marie Barbéris, Jacques Brès i Paul Siblot, i al seu consell científic participen lingüistes eminents, entre els quals: Claude Hagège del Collège de France, Jean-Pierre Bronckart de la Universitat de Ginebra, Jean-Baptiste Marcellesi de la Universitat de Rouen i Georg Kremnitz de la Universitat de Viena, ben conegut dels sociolingüistes catalans i occitans.

DARRERES REFLEXIONS I PUBLICACIONS SOCIOLINGÜÍSTIQUES DE ROBERT LAFONT

L'any 1997, Robert Lafont era invitat a la Universitat de Brest pels seus col·legues universitaris bretons Jean Le Dù i Yves Le Berre, per a participar al col·loqui «Y a-t-il une exception linguistique française?». Va fer-hi una conferència sobre el tema prou

significatiu i recurrent de «Langues en contact vs langues en conflit; trente ans de sociolinguistique périphérique: cinq concepts revisités» (article publicat al volum 12 de *La Bretagne Linguistique* (1998)). En aquesta ocasió, Robert Lafont precisava en conclusió que la *sociolingüística perifèrica* era més epistemològica i conceptual que no pas simplement territorial, com alguns volien fer creure, i que, a més, en el cas de la sociolingüística, el «centre», oposat a la perifèria, mai no ha estat París, sinó els Estats Units.

Entre les seves obres i treballs específics de sociolingüística destacarem un llibre que fa el balanç de *Quarante ans de sociolinguistique à la périphérie*, publicat a l'Harmattan l'any 1997. En aquest llibre Robert Lafont fa una reflexió sobre els grans temes de la llengua que l'han preocupat i sobre els quals ha reflexionat, investigat i publicat al llarg d'aquests quatre decennis. Fa una darrera consideració sobre les conductes i la ideologia del locutor, la diglòssia i la seva ocultació. Una concepció de la diglòssia que, finalment, l'apropa a l'experiència de l'etnopsicoanalista Georges Devereux (1998), un antropòleg i etnopsiquiatre nord-americà, d'origen jueu hongarès-romanès, especialista en els indis mohave de les planures del Colorado que perden la llengua i la identitat, i amb els quals s'identifica personalment. (Autor que jo també he descobert en el curs dels meus treballs sobre la migració, les cultures indígenes i la interculturalitat (cf. Postgrau i Màster de Pedagogia Intercultural de la UAB i Universitat de Patagònia, Puerto Madryn, 2001-2003).

Tornant a l'obra sociolingüística del 1997, Lafont hi repassa també els estereotips i els paranys de l'enquesta sociolingüística de terreny que sempre el preocupen; especula sobre l'home de la perifèria i *l'epistema del marge* (que, de fet, el reenvia a la seva situació personal, ell, el professor prestigiós, però d'una universitat de província, Montpeller, representant d'una cultura minoritzada com l'occità, dins un Estat hipercentralitzat. Imagineu aquest home, vingut d'un altre planeta, exigint la igualtat de tractament davant dels alts funcionaris dels ministeris de la Cultura, de l'Educació o de les Universitats i la Recerca francesos, així com també davant de les cases editorials parisenques...). Aquest llibre fa el balanç de la sociolingüística occitana fins al 1997. És, finalment, una suma i una selecció d'estudis preparats i revisats per ell mateix. És una darrera reflexió estimulante d'una gran elevació sobre totes les dimensions del fet lingüístic occità, com a paradigma, i del llenguatge en general, com a horitzó.

El seu darrer llibre *L'état et la langue* (2008) (i no pas l'Estat i la llengua) és una obra en la qual ens proposa, per començar, una reflexió sobre la relació entre la llengua, l'escriptura i la ciutat grega, com a prefiguració de l'Estat. Es tracta d'un brillant assaig a la confluència de la història, la literatura i la lingüística d'oïl i d'oc d'ençà de l'edat mitjana. Aquest llibre és també, en certa manera, una síntesi de les seves recerques en els seus camps predilectes: la història de la literatura i la sociolingüística. Retrobem els seus grans temes, però reescrits amb més profunditat, i sobretot una gran erudició històrica (la història que pren per a ell cada vegada més rellevància...). Són temes com: «El sòcol de l'antiguitat, la competència de la romanitat»; «L'expansió literària, la política de les monarquies de llengua d'oïl»; «La llengua que resisteix» (on descriu novament el policentrisme de l'occità durant el segle XIV i la recerca obstinada dels escri-

vans sud-tolosans del comtat de Foix, dels *centres organitzadors de la llengua*, tot i l'ocupació militar i eclesiàstica francesa); «Les mutacions literàries»; «La renaixença»; «Els últims enfrontaments», etc. Rellegir aquests darrers capítols de l'obra de Lafont és repassar de nou la història política i lingüística de França dels segles decisius XVI i XVII, a la llum de la relació entre, d'un costat, el poder polític creixent de la llengua francesa (l'Académie Française és creada pel cardenal Richelieu l'any 1635, sota el regnat de Lluís XIII), i, de l'altre, les fortes resistències de les llengües i literatures d'oc (sobretot del gascó, que ocupava certes posicions a la cort reial francesa). Una perspectiva que la història oficial de la llengua francesa no ha considerat mai. Aquesta darrera obra de Robert Lafont és, doncs, per a nosaltres, un llegat sociolingüístic valuós, una mena de testament...

CONCLUSIONS: LES LLIÇONS DE L'INTEL·LECTUAL DE LA CAUSA OCCITANA

Robert Lafont, el militant, l'intel·lectual compromès i el dirigent, va dedicar trenta-cinc anys a la direcció de l'IEO, com ja hem dit, va ser-ne secretari general entre 1950 i 1959, i després president. L'any 1962, va crear el Comitè Occitan d'Estudis e Accion (COEA), i l'any 1971 va fundar Lucha Occitana, de caràcter clarament autonomista. Podem dir que, a l'inici dels anys setanta, i més concretament l'any 1976, amb la publicació d'*Autonomie: De la Région à l'Autogestion*, Robert Lafont, que seguia de molt a prop la lluita de les forces polítiques progressistes que impulsaven l'Assemblea de Catalunya contra el franquisme, i la ràpida evolució de la situació política catalana durant la transició democràtica (1975-1980), va sentir i experimentar una gran proximitat amb la concepció catalanista del que seria, pocs anys més tard, amb l'Estatut d'autonomia de Sau (1979), la Catalunya autònoma.

Precisem que, a l'obra que acabem de mencionar, *Autonomie: De la Région à l'Autogestion* (1976), Lafont formula la seva concepció autonomista (molt relacionada amb la concepció catalana) alhora que tracta d'influir sobre les forces polítiques de l'esquerra francesa del Programme Commun per a relançar el procés de descentralització i regionalització. Malauradament, a l'Estat francès és sempre un procés en curs, sempre inacabat i inoperant (cf. la recent proposta de reorganització territorial de la Commission Baladur, 2009).

Una de les causes d'aquesta paralització o incapacitat de poder modificar o reduir el centralisme de l'Estat francès rau, inicialment, com ha suggerit Robert Lafont (*Sur la France*, 1968), en l'eliminació el 2 de juny de 1793 de la fracció dirigent dels girondins (Trissot, Roland, Gensonné, Vergniaud, Fontfrède, Condorcet, etc.) durant la Revolució Francesa. Els girondins eren membres d'una burgesia provincial il·lustrada (de Montaigne i Montesquieu a la filosofia *des Lumières*), liberal, republicana, federalista i moderada, que serà eliminada (guillotmada) pels Montagnards i els Jacobins (Danton, Marat i Robespierre), més directament relligats als revolucionaris parisencs del Comité de Salut Public, antifederalistes, radicals i partidaris de l'organització centralista de l'Estat. Aquesta observació de Lafont és avui confirmada, en gran part, pels

treballs de la historiadora d'origen bretó, i especialista en la Revolució Francesa i els girondins, Mona Ozouf (1991). Sis anys després de l'eliminació dels Girondins, amb el cop d'estat del *18 Brumaire de l'an VIII* (9 de novembre de 1799), els prefectes del Consulat nomenats pel general Bonaparte (futur Napoleó I, el 1804) acabarien la centralització administrativa de l'estat nació, tal com avui encara perdura. Feina que els *convencionals* revolucionaris de l'any 1791 ja havien començat amb una nova organització departamental (amb noms de rius i muntanyes). Els departaments, amb el temps, esborrarien de la consciència dels ciutadans el nom i l'existència dels països històrics i reals, presentats pels revolucionaris com a arcaics, ingestionables: la imatge territorial de l'antic règim monàrquic que calia eliminar.

En paral·lel a la seva acció política, Robert Lafont sempre ha estat atret per la història literària, car considerava que era un dels únics dominis en què Occitània havia estat protagonista de la seva pròpia història. L'any 1954, data de la publicació de *Mistral ou l'illusion*, Lafont s'interessa per l'èxit del moviment literari iniciat per Frederic Mistral, però alhora vol conèixer les causes del seu fracàs històric i social. En efecte, amb un Estat francès totalment centralitzat, i en el qual la burgesia industrial i comercial marselesa, molt especialment, ja havia optat per un mercat nacional i colonial francès, en plena expansió d'ençà de final del segle XIX i inici del segle XX, el moviment del *felibrige* de Mistral no tenia cap possibilitat d'èxit social ni polític. Era totalment el contrari del que passava a la mateixa època al Principat de Catalunya, on s'operava la junció entre burgesia, catalanisme polític i moviment cultural renaixentista, noucentista i modernista. És clar que la forta relació Marsella-París no és gens comparable a la feble relació Barcelona-Madrid. A propòsit de Marsella, Robert Lafont ha fet una molt bona anàlisi a «D'un autre luòc, la trilogia de Pagnol» (*Annales de l'IEO*, 1977) de l'obra del cèlebre autor marsellès Marcel Pagnol, que produeix durant els anys trenta la trilogia per al teatre i el cinema: *César*, *Marius* i *Fanny*, en la qual l'autor representa una societat marselesa farcida d'*etnotips* i una cultura provençal en plena ocultació i decadència identitària.

Recentment, adreçant-se d'una manera humorística a *A ces cons de Français et ces couillons d'Occitans: Vingt lettres sur l'histoire* (2005), Robert Lafont recomanava als uns i als altres que,

l'occitanisme havia de guardar-se de dos esculls fonamentals. D'una banda, del culturalisme pur, que li fa creure que defensant una llengua i la cultura que l'envolta pot fer-se entendre per la societat i, de l'altra, creure que l'occitanisme representa, ell sol, aquesta mateixa societat. És evident que abandonat a ell mateix l'occitanisme pot caure en molts errors i estupideses. Com per exemple, somniar que la independència d'un país es guanya a crits i gesticulacions, o inversament, com alguns bufons actuals, creure que es pot salvar França a cops de cultura occitana.

Darrerament, he volgut escoltar una nova generació d'occitanistes que tenen entre vint i trenta anys, que utilitzen una llengua que jo mateix he contribuït a ensenyar-los. Observo, però, que la llengua de les seves vivències diàries és expressada amb tan pocs elements de les variants dialectals com els és possible. Pa-

radoxalment, utilitzen un llenguatge bastant estàndard que sembla poder-ho dir tot, i que a mi em deixa bastant perplex.

Constato, però, que tant França com Occitània són ja multiculturals. I que ara cal a més que siguin multilingües [...].

I afegia:

[s]embla una il·lusió, però és també una qüestió de respecte del pluralisme, de la diversitat i de democràcia, que, sens dubte, acabarà imposant-se. Desitjo per sobre de tot una Occitània lliure i adulta, i també que la llengua occitana pugui ser sempre present per a donar a tothom un motiu d'esperança, i assumir que l'occità posseeix tots els elements, els atributs necessaris i els sentits d'un destí col·lectiu.

Volem concloure amb unes paraules que Robert Lafont dedicava molt especialment als ensenyants i alumnes de les *calandretas* (les escoles d'immersió occitanes). Els incitava de continuar treballant i aprofundint en tres missions o funcions essencials per a Occitània:

1. la funció simbòlica d'obertura i d'avenir relligant la llengua a un projecte social;
2. la funció històrica relligant un passat prestigiós a un futur a inventar per a Occitània;
3. la funció lingüística, recuperant la llengua del país, no pas com una eina d'integració a la francesa, sinó com un lloc d'obertura i d'intercanvi democràtic amb tots els individus, totes les llengües i totes les cultures.

Robert Lafont ha considerat que les escoles d'immersió occitanes *calandretas* representaven una nova forma d'educació alternativa, democràtica i humanista, especialment amb la recuperació i actualització de les concepcions del Moviment de Renovació Pedagògica dels anys 1930. Era una pedagogia activa i participativa que va ser propugnada pel nord-americà John Dewey (1859-1952), la italiana Maria Montessori (1870-1952), el belga Jean-Ovide Decroly (1871-1932), el suís Édouard Claparède (1873-1940), l'occità Célestin Freinet (1896-1966), el català Alexandre Galí (1886-1969), etc. Una *renovació pedagògica* que es va aplicar durant la Segona República a Catalunya l'any 1931, i que, per contra, l'escola pública francesa ja no pot oferir des de fa molts decennis. És, doncs, particularment significatiu per a Robert Lafont que les escoles occitanes *calandretas* s'hi inspirin i continuïn aquesta trajectòria de renovació pedagògica, relligant llengua, cultura, identitat, pluralisme i democràcia.

Concloent, Robert Lafont recomanava als ensenyants de les *calandretas*:

Cal, per sobre de tot, evitar de construir i formar individus monolingües per a sacrificar-los a l'altar del patriotisme nacionalista de l'Estat. Cal tractar d'eliminar el trauma diglòssic imposat a tot un poble. Heus ací la immensitat i l'audàcia necessària de la missió que ens espera. Únicament, d'aquesta manera, naurà una nova occitanofonia i podrem construir, amb totes les altres conquestes

institucionals que ja han començat, un projecte eficaç de societat desalienada en ruptura total i en oposició a l'alienació que l'Estat-nació centralista i decadent tracta de fer perdurar (*Quarante ans de sociolinguistique à la périphérie*, 1997).

Estic íntimament convençut que, en el fons, Robert Lafont, malgrat la seva pessimista, aguda i constant lucidesa en l'anàlisi, no ha deixat mai de ser, a la pràctica militant, d'un optimisme vital i contagiós i, com acabem de llegir, quasi redemptor...

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ALIBERT, L. (1966). *Dictionnaire occitan-français d'après les parlers languedociens*. Tolosa de Llenguadoc: Institut d'Études Occitanes.
- ARACIL, L.V. (1966). «A valencian dilemma». *Identity Magazine*, núm. 24, p. 17-29.
- AUSTIN, J. L. (1970). *How to do things with words*. Oxford: Clarendon Press. [Ed. francesa: (1970). *Quand dire c'est faire*. París: Seuil]
- BADIA I MARGARIT, A. M. (1969). *La llengua dels barcelonins: Resultats d'una enquesta sociològic-co-lingüística*. Barcelona: Edicions 62.
- BAGGIONI, D.; ROBILLARD, D. de (1990). *Ile Maurice: Une francophonie paradoxale*. París: L'Harmattan.
- BAÑERES, J. (1990). *Lituània: Dels inicis a la tercera independència*. Barcelona: El Llamp.
- BARBÉRIS, J. M. [et al.] (1980). *La praxématique*. Québec: Presses Universitaires de Laval.
- BAZALGUES, G. (1977). *L'Occitan, leu-leu e plan*. París: Omnivox.
- BEC, P. (1968). *Les interférences linguistiques entre Gascon et Languedocien dans les parlers du Comminges et du Couserans: Essai d'aréologie systématique*. París: PUF.
- BERNARDÓ, D. (1980). «Problématique d'une recherche sur la diglossie, nouvelles propositions». *Lengas. Revue de Sociolinguistique* [Montpellier] núm. 8, p. 59-66.
- BRÈS, J. (1993). *La narrativité, approche linguistique*. París: Duculot.
- BRONCKART, J. P. (1996). «Genres de textes, types de discours et opérations psycholinguistiques». *Enjeux*, núm. 37-38, p. 31-47.
- CHAUDENSON, R. (1979). *Le créole de Guadeloupe*. París: Fernand Nathan.
- CLAPARÈDE, E. (1947). *Psychologie de l'enfant, pédagogie expérimentale*. Neuchâtel: Delachaux & Niestlé.
- COHEN, M. (1956). *Pour une sociologie du langage*. París: Albin Michel.
- COUDERCH, Y. (1976). «A propos du francitan». *Cahiers du Groupe de Recherche sur la Diglossie Franco-Occitane* [Montpellier], núm. 3.
- DECROLY, O. (1921). *Vers l'école rénovée: Une première étape*. Brussel·les: Office de Publicité.
- DEVEREUX, G. (1998). *Psychothérapie d'un indien des plaines, réalité et rêve*. París: Fayard. [1a edició de 1951]
- DEWEY, J. (1916). *Democracy and Education*. Nova York: Middle Works. [Ed. francesa: (1992). *Oeuvres pédagogiques*. París: Seuil]
- FERGUSON, C. (1959). «Diglossia». *Word*, núm. 15, p. 325-340.
- FISHMAN, J. (1971). *Sociolinguistique*. Brussel·les: Labor: Nathan. (Langues et Culture)
- FREINET, C. (1947). *L'éducation du travail*. París: Delachaux & Niestlé. [Ed. francesa: (1992). *Oeuvres pédagogiques*. París: Seuil]

- GALÍ, A. (1979). *Activitat i llibertat en educació*. Barcelona: Edicions del Mall.
- GARAVINI, F. (1990). *Parigi e provincia*. Milà: Bollati Boringhieri, p. 89-101.
- GARDÈS-MADRAY, F.; LAFONT, R. (1976). *Introduction à l'analyse textuelle*. Paris: Larousse.
- GARDIN, B. (1983). «La Glottopolitique». *Cahiers de Linguistique Sociale* [Université de Rouen].
- GARDY, P. (1978). «Les territoires de la langue». *Pluriel*, núm. 16, p. 23-35.
- GIORDAN, H. (1982). *Démocratie culturelle et droit à la différence: Rapport présenté à Jack Lang, ministre de la Culture*. Paris: La Documentation Française.
- GRAU, M. (2002). «La littérature catalane de Catalogne-Nord. 1970-2000». *Lengas. Revue de Sociolinguistique* [Montpellier], núm. 52, p. 87-115.
- GUESPIN, L. [et al.] (1980). *Pratiques Linguistiques, Pratiques Sociales*. Paris: PUF.
- GUILLAUME, G. (1948). *Psycho-mécanique du langage*. Paris: Valin.
- HABERMAS, J. (1963). *Théorie et pratique*. Paris: PUF.
- (1968). *Connaissance et intérêt*. Paris: PUF.
- HAGÈGE, C. (1985). *L'homme de paroles*. Paris: Fayard.
- HALL, J. (1994). «Les recensements linguistiques en Catalogne». *Lengas. Revue de sociolinguistique* [Montpellier], núm. 35, p. 45-86.
- HAZAËL-MASSIEUX, G. (1996). *Les créoles, problèmes de génèse et de description*. Ais de Provença: Université de Provence.
- HJELMSLEV, L. T. (1971). *Prolégomènes à une théorie du langage*. Paris: Minuit. [1a ed., en anglès, de 1943]
- KERAVEL, A. (1966). *Histoire sommaire de la langue bretonne*. Brest: Emgleo Breiz.
- KREMNITZ, G. (1981). «Du bilinguisme au conflit linguistique». *Langage* [Paris], núm. 61, p. 64-78.
- LAFONT, R. (1984). «Pour retrousser la diglossie». *Lengas. Revue de sociolinguistique* [Montpellier], núm. 15, p. 5-34.
- (1997). *Quarante ans de sociolinguistique à la périphérie*. Paris: L'Harmattan.
- LAGARDE, C. (2002). «Le Sud contre le Nord, ou la fascination barcelonaise: vers une recatalanisation pragmatique?». *Lengas. Revue de sociolinguistique* [Montpellier], núm. 52, p. 161-180.
- LAGARDE, P. [et al.] (1946). *Pour l'Occitanie*. Tolosa de Llenguadoc: Privat.
- LAMUELA, X. [et al.] (2003). *Morfologia verbau aranesa*. Barcelona: Llibres de l'Índex.
- LE BERRE, Y. (1994). *La littérature de langue bretonne: Livres et brochures entre 1790 et 1918*. Brest: Emgleo Breizh.
- LE DÛ, J. (2002). «Vrais Bretons et pseudo-norme». A: GIBLIN, B. «Langues et territoires: Une question géopolitique». *Herodote*, núm. 105, p. 85-101.
- LEPRÊTRE, M. (1994). «Connaissance et usage de la langue catalane en Catalogne». *Lengas. Revue de Sociolinguistique* [Montpellier], núm. 35, p. 87-108.
- MANESSY, G. (ed.) (1980). *Problèmes de comparatisme et de dialectologie dans les langues africaines*. Paris: SELAF. (Bibliothèque Selaf; 79)
- MARCELLES, J. B. (1985). *Pour une politique démocratique de la langue*. Ajaccio: Terre Corse.
- MARCONOT, J. M. (1978). «Préliminaires à l'enquête sur la diglossie franco-occitane, Vauvert». *Lengas. Revue de Sociolinguistique* [Montpellier], núm. 4, p. 1-13.
- MARTEL, P. (1987). «Travail, famille, patois. Vichy et l'enseignement de l'occitan, apparence et réalité». *Practicas* [Montpellier], núm. 9-10, p. 57-63.
- MERLE, R. (1976). «Provençal et occitan, réflexions sur la renaissance actuelle». *Carnets d'accueil*, Académie de Nice, Education Nationale.
- MISTRAL, F. (1979). *Lou tresor dóu Felibrige: Dictionnaire provençal-français*. Ais de Provença: Edisud.

- MITTERRAND, F. (1964). *Le coup d'État permanent*. París: Plon. [Assaig polític]
- MONTESSORI, M. (1958). *Pédagogie scientifique*. París: Desclée et Brouver.
- NINYOLES, R. (1969). *Conflicte lingüístic valencià: Substitució lingüística i ideologies diglòssiques*. Barcelona: Edicions 62.
- (1971). *Idioma i prejudici*. Palma de Mallorca: Moll.
- OLIVE, J.-L. (2002). «L'institution imaginaire du catalan: Autonomie linguistique et hétéronomie politique». *Lengas. Revue de Sociolinguistique* [Montpellier], núm. 52, p. 181-210.
- OZOUF, M.; FURET, F. (coord.) (1991). *La gironde et les girondins*. París: Payot.
- PAGNOL, M. (1929). *Marius*. Marsella: Cahiers du Sud.
- (1931). *Fanny*. Marsella: Cahiers du Sud.
- (1936). *César*. Marsella: Cahiers du Sud.
- PROPP, V. (1965). *Morphologie du conte*. París: Seuil. (Points)
- PRUDENT, F. L. (1981). «Diglossie et interlecte». *Cahiers de Linguistique Sociale* [Université de Rouen], núm. 4-5, p. 24-40.
- PSICHARI, J. (1888). *Mon voyage*. Atenes: Vlastos.
- (1892). *Études de philologie néo-grecque*. París: Bouillon.
- PUIG-MORENO, G. (1980). *Diglossie, normalisation et enseignement de la langue vernaculaire dans la société nord-catalane*. Tesi doctoral. Montpellier.
- (2007). «Enquestes sociolingüístiques a la Catalunya Nord». *Aïnes Noves* [Perpinyà: PUP], núm. 1.
- RENIU, M. (1994). «Aspects de politique linguistique du gouvernement de Catalogne». *Lengas. Revue de Sociolinguistique* [Montpellier], núm. 35, p. 131-138.
- ROBINSON, J. L. (1978). «Verbal deference in Catalan: a sociolinguistic investigation of the pronouns of address». Stanford University.
- ROMANÍ, J. M. (1994). «L'exhortation à la normalisation. Ho volem tot en català». *Lengas. Revue de Sociolinguistique* [Montpellier], núm. 35, p. 27-44.
- ROQUETA, M. (2005). *Verd paradís*. Cabrera de Mar: Galerada. [Trad. catalana de Jaume Figueras]
- ROQUETA, Y. (1963). *Josep Sebastià Pons*. París: Pierre Seghers.
- ROSSELL, A. (2004). *Poesia i música a l'edat mitjana: Lírica*. Barcelona: Dínsc.
- ROSSI-LANDI, F. (1968). *Il linguaggio come lavoro e come mercato*. Roma: Bompiani.
- SAISSET, A. (1923). *Catalanades del Rosselló*. Perpinyà: Imp. Catalane. [Reed., 2008, Barcelona: Llibres de l'Índex]
- SAUZET, P. (1988). «L'occitan, langue immolée». A: VERMÈS, G. *Vingt cinq communautés linguistiques de la France*. París: L'Harmattan.
- SCHLIEBEN-LANGE, B. (1977). «Une sociolinguistique pragmatique, esquisse methodologique». *Lengas. Revue de Sociolinguistique* [Montpellier], núm. 2.
- SEARLE, J. R. (1979). *Expression and meaning: Studies in the theory of speech acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SIBLOT, P. (1990). *Comme son nom l'indique: nomination et production de sens*. Tesi. Montpellier.
- SOLÀ, M.-D. (2002). «L'offre éducative en catalan du CDDP». *Lengas. Revue de Sociolinguistique* [Montpellier], núm. 52, p. 75-86.
- STRUBELL, M. (1981). *Llengua i població a Catalunya*. Barcelona: La Magrana. (Els Orígens; 6)
- TORRES, J. (1988). «Les enquestes sociolingüístiques catalanes del 1974 al 1984». *TSC* [València], núm. 7.
- TZARA, T. (1924). *Sept manifestes Dada*. Il·lustracions de Francis Picabia. París: Dilecta.

- VALLVERDÚ, F. (1970). *Dues llengües, dues funcions?: Per una història lingüística de la Catalunya contemporània*. Barcelona: Edicions 62. (L'Escorpí; 19)
- VERDAGUER, P. (2002). «El dialecte rossellonès». *Lengas. Revue de Sociolinguistique* [Montpeller], núm. 52, p. 13-30.
- VIAUT, A. (dir.) (1996). *Langues d'Aquitaine: Dynamiques institutionnelles et patrimoine linguistique*. Talence: Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine.
- VOVELLE, M. (1999). *Les jacobins: De Robespierre à Chevènement*. Paris: La Découverte.
- WEINREICH, U. (1953). *Languages in contact: Findings and problems*. Nova York: Linguistic Circle of New York.

ANNEX I

Seixanta anys de publicacions de Robert Lafont**Escrits teòrics i polítics**

- La révolution régionaliste*. París: Gallimard, 1967.
Sur la France. París: Gallimard, 1968.
Décoloniser en France: Les Régions face à l'Europe. París: Gallimard, 1971.
Clefs pour l'Occitanie. París: Seghers, 1971.
Lettre ouverte aux Français, d'un Occitan. París: Albin Michel, 1973.
La revendication occitane. París: Flammarion, 1974.
Autonomie: De la région à l'autogestion. París: Gallimard, 1976.
Histoire d'Occitanie. París: Hachette, 1979. [Amb A. Armengaud]
Le Dénouement Français. París: J.-J. Pauvert-Suger, 1985.
Nosaltres, el poble europeu. Barcelona: Edicions 62, 1991.
Nous, peuple européen. París: Kimé, 1991.
Temps Tres. Perpinyà: El Trabucaire, 1991.
La Nation, l'état, les régions. París: Berg International, 1993.
Le Coq et l'Oc. Arles: Actes Sud, 1997.
Le temps du pluriel. L'Aube: La Tour d'aigües, 1998. [Amb B. Étienne i H. Giordan]
Petita istòria europea d'Occitània. Perpinyà: El Trabucaire, 2003.
Vingt lettres sur l'histoire à ces cons de Français et ces couillons d'Occitans. Vilafranca: Vent Terral, 2005.

Història literària

- Anthologie de la jeune poésie occitane*. París: Le Triton Bleu, 1946. [Amb Bernard Lesfargues]
Mistral ou l'Illusion. París: Plon, 1954. [Reed., 1980, Energues: Vent Terral]
Petite anthologie de la Renaissance toulousaine de 1610. Avinyó: Aubanel, 1960.
F. Pellos: Compendion de l'Abaco. Edició crítica. Montpeller: CEO, 1967. [Amb G. Tournerie]
 François de CORTÈTE (ed.). *Trôces causits*. Lavit: LLO, 1968.
Renaissance du Sud: Essai sur la littérature occitane au temps de Henri IV. París: Gallimard, 1970.
Nouvelle histoire de la littérature occitane. París: PUF, 1970-1971. [Amb Christian Anatole]
Trobar, soixante chansons des troubadours. Montpeller: CEO, 1972.
Anthologie des baroques occitans. Avinyó: Aubanel, 1974.
Las cançons dels trobadors. Tolosa de Llenguadoc: IEO, 1980. [Amb I. Fernández de la Cuesta]
La geste de Roland. Vol. I: *L'épopée de la frontière*. Vol. II: *Espaces, textes, pouvoirs*. París: L'Harmattan, 1991.
Le Roland occitan. París: Christian Bourgois, 1991. [Amb Gérard Gouiran]
 Jaufre RUDEL (ed.). *Liriche*. Florència: Le Lettere, 1992.
Le chevalier et son désir. París: Kimé, 1992.
La littérature occitane. Vol. I: *L'âge classique*. Montpeller: Presses du Languedoc, 1997.
La Chanson de Sainte Foi. Genève: Droz, 1998.
La source sur le chemin. París: L'Harmattan, 2002.

Le sud ou l'autre: La France et son Midi. Ais de Provença: Edisud, 2004.
Trobar. Vol. I: *L'Explosion.* Bayona: Atlantica, 2005.

Lingüística i sociolingüística

Phonétique et graphie du provençal. Tolosa de Llenguadoc: IEO, 1952.
La phrase occitane: Essai d'analyse systématique. Paris: PUF, 1967.
L'ortografia occitana: Sos principis. Montpellier: CEO, 1971.
L'ortografia occitana: Lo provençau. Montpellier: CEO, 1972.
Introduction à l'analyse textuelle. Paris: Larousse, 1976. [Amb Françoise Gardès-Madray]
Le travail et la langue. Paris: Flammarion, 1978.
Le verbe occitan. Nîmes: MARPOC, 1981.
Éléments de phonétique occitane. Energas: Vent Terral, 1983. [Reed., 2005]
Pratiques pragmatiques. Rouen: Cahiers de Linguistique Sociale, 1983. [Amb F. Gardès-Madray i P. Siblot]
 (Dir.). *Anthropologie de l'écriture.* Paris: Centre de Création Industrielle, 1984.
Questions sur les mots. Paris: Didier, 1987. [Amb Ph. Gardy, J.-M. Marconot i P. Siblot]
Le dire et le faire. Montpellier: Praxiling, 1990.
Il y a quelqu'un: La Parole et le Corps. Montpellier: Praxiling, 1994.
Quarante ans de sociolinguistique à la périphérie. Paris: L'Harmattan, 1997.
Schémes et motivations: Le lexique du latin classique. Paris: L'Harmattan, 2000.
Pragmatique du latin classique. Paris: L'Harmattan, 2001.
L'être de langage: Pour une anthropologie linguistique. Limoges: Lambert-Lucas, 2004.
L'état et la langue. Forcalquier: Sulliver, 2008.

Poesia

Paraulas au vielh silenci. Tolosa de Llenguadoc: IEO, 1946.
Dire. Tolosa de Llenguadoc: IEO, 1957.
Pausa Cerdana. Marsella: Action Poétique, 1962.
L'Ora. Tolosa de Llenguadoc: OC, 1963.
Aire Liure. Paris: P.-J. Oswald, 1974.
Lausa per un soleu mòrt e reviudat. Nîmes: Jorn, 1984.
La Gacha a la cistèrna. Nîmes: Jorn, 1998.
Cosmographia monspessulanensis. Nîmes: Jorn, 2001.
 (Trad.). *Lo viatge grand de l'Ulisses d'Itaca.* Nîmes: Jorn, 2004.

Teatre

Lo Pescar de la Sépia. Tolosa de Llenguadoc: IEO, 1958.
La Loba, ò la Frucha dei Tres Aubas. Avinyó: Aubanel, 1959.
La Bourride du Comte. Paris: UFOLEA, 1966.
Ramon VII. Lavit: Lo Libre Occitan, 1967.

- La Nuech deis Enganats, in Cinc Peçòtas.* Nimes: IEO, 1967.
Los Ventres Negres. Nimes: IEO, 1967.
Teatre Claus. Tolosa de Llenguadoc: IEO, 1969.
Dòm Esquichòte. Tolon: IEO, 1973.
Lei Cascaveus. Tolon: Centre Dramatic Occitan, 1977.
La Croisade. Ais de Provença: Edisud, 1983.
Istòria dau Trauc, lo Relòtge, la Cabra in Teatre d'òc al sègle xx. Montpellier: CRDP, 1984.

Prosa

- Vida de Joan Larsinhac.* Tolosa de Llenguadoc: IEO, 1951. [Reed., 1979]
Lei Camins de la Saba. Tolosa de Llenguadoc: IEO, 1965. [Reed., 1979]
Lei Maires d'Anguilas. Tolosa de Llenguadoc: IEO, 1966. [Reed., 1979]
Tè tu tè ieu. Tolosa de Llenguadoc: IEO, 1968. [Reed., 1979]
L'Icòna dins l'Iscla. Tolosa de Llenguadoc: IEO, 1971. [Reed., 1979]
Lo Sant Pelau. Agen: Cap e Cap, 1972.
Tua Culpa. Tolosa de Llenguadoc: IEO, 1974.
La Primiera Persona. Lió: Fédérop, 1978.
Nani Monsur. Energas: Vent Terral, 1979.
Lo Decameronet. Energas: Vent Terral, 1983.
La fèsta. Vol. 1: *Lo Cavalier de Març.* Lió: Fédérop, 1983.
La fèsta. Vol. 2: *Lo Libre de Joan.* Lió: Fédérop, 1983.
L'enclaus. Tolosa de Llenguadoc: Edicions IEO, 1992.

ANNEX 2

Entrevista recent a Robert Lafont, president occità de l'Eurocongrés

Quin paper pot tenir Europa, com a moderadora de les tensions entre l'Occident i l'Islam?

Per contestar cal advertir primer que no sóc profeta ni tampoc economista de professió. Però recordo allò que deia el gran historiador Fernand Braudel, que va ser per a mi un mestre: mai no cal considerar els fets econòmics sense referència als fets socials i polítics. Em sembla que la crisi actual de l'economia, que, en una certa manera, és anterior als atemptats de l'11 de setembre, ha anat creixent amb un fet social nou que és la por i, més que una por banal, es tracta d'un replegament de tota la societat americana i també europea. I aquesta no la veiem minvar: els possibles atemptats no deixen de ser uns fantasmes quotidians, i n'hi ha prou amb una seixantena de cartes contaminades amb cinc morts efectives per crear alarma i caos als serveis públics de l'Estat més potent del món. Això és característic d'una societat molt protegida i, per tant, fràgil. Com que, d'altra banda, crec que la fi de la guerra a l'Afganistan no posarà fi al terrorisme sinó que el farà més dispers i imprevisible a tot arreu, no veig que s'acabin aviat la por i la crisi que d'ella es deriva. Ens cal, doncs, aprendre a viure amb ella.

Creu que la recessió serà profunda i llarga en el temps? Quin paper hi pot tenir Europa?

Es podria pensar en l'àmbit d'Europa amb la creació d'institucions específiques que equilibrin la disfunció de la globalització. Naturalment, l'euro és la primera eina per a assolir el projecte de creixement econòmic. Però cal fer-lo fort posant al seu darrere una organització forta, quelcom que sigui diferent dels reglaments actuals, que són senzillament adaptacions autoritàries al mercat mundial. És cert que en l'antiglobalització hi ha una mica de tot, però també bones idees. Cal pensar que la globalització, ara com abans, i sense poders mundials de moderació, ens duu a unes crisis socials i polítiques catastròfiques que Europa ha de preveure i tractar d'impedir. La clau de tot és la regulació del concepte antitètic que conforma la producció arrelada i el lliure bescanvi.

Què podria fer Europa, si els Estats Units deixessin de ser la locomotora de l'economia mundial?

Potser no ens cal la locomotora. Vull dir que dins el marc de la globalització econòmica i cultural que estem vivint, ens cal provar d'estabilitzar una mica la societat europea. Amb Europa tenim l'eina per «regionalitzar» la gestió de la globalització. Els estats no són capaços de fer-ho, perquè han abdicat des de fa temps la seva autonomia econòmica i perquè les solucions possibles a llur nivell seran sempre el vell proteccionisme. Europa unida té el pes i l'autoritat mundial per a imaginar un conjunt de proteccions (contra les onades de la crisi) i ofensives (dins la competència mundial), exactament un «mercat comú», a la vegada obert i dinàmic. Però per això, cal un govern europeu fort amb una doctrina de gestió totalment nova. En relació amb la crisi mundial del capitalisme, crec que hi ha moltes coses per a aprendre dins la nebulosa del moviment antiglobalització, que és anomenat falsament, perquè és un moviment d'àmbit mundial, igual que la globalització mateixa.

Quin paper creu que ha de tenir l'àrea mediterrània en els propers anys?

L'àrea mediterrània té ara un paper essencial en l'esdevenidor de la humanitat: cal que faci possible la pau entre el món cristià i el món musulmà. Cal tenir en compte que l'islam és ara un fenomen europeu. El gran nombre de musulmans que viuen a Europa no deixen de ser es-

trangers immigrants. Per això cal canviar totalment la política dels estats que pensen en termes d'integració. Cal una política social de coexistència entre comunitats, amb els respectius costums i cultures. Jo dubto que els estats siguin capaços de fer-ho, entre altres raons, perquè no són capaços de sortir de la seva tradició. Així, doncs, ens cal pensar ara en una Europa de les «regions unides», que seran més que res «regions intel·ligents».

L'euro serveix d'eina de cohesió dels països europeus i estimula l'economia de la Unió Europea?

L'euro és la primera eina per a assolir el projecte de creixement econòmic. Però això cal fer-ho posant al seu darrere una organització política forta. El que ja estem constatant a l'Eurocongrés sobre l'Eurospai Llatí Central és que som un gresol de pensament per a l'esdevenidor d'Europa, a causa de la nostra situació geogràfica de façana al món i de la nostra extraordinària herència cultural. Però cal actualitzar aquest projecte. No podem ser només teòrics. Cal que ens organitzem com a regió global d'àmbit mundial. Però, per a aconseguir-ho, cal superar moltes barreres d'ordre polític.